

Trị Liệu Ngôn Ngữ: Tự Kỷ

Phạm Thùy Giang, MA CCC-SLP
Chuyên Gia Âm Ngữ Trị Liệu
Đại Học Minnesota

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Các Phương Cách Trị Liệu Tự Kỷ

Phương cách
giao tiếp và
thay đổi hành vi

Phương cách y
tế và chế độ ăn

Phương cách
bổ sung

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường
ĐHSP Hà Nội

Các Phương Cách Trị Liệu Tự Kỷ

Phương cách
giao tiếp và
thay đổi hành vi

Phương cách y
tế và chế độ ăn

Phương cách
bổ sung

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường
ĐHSP Hà Nội

Phương Cách Giao Tiếp Và Thay Đổi Hành Vi

Tự nhiên ↓	Phân tích hành vi ứng dụng	Applied Behavior Analysis (ABA)
	Hệ thống giao tiếp bằng trao đổi tranh	Picture Exchange Communication Systems (PECS)
	Điều hòa cảm giác	Sensory Integration
	Trị liệu những đáp ứng then chốt	Pivotal Response Treatments (PRT)
	Phương pháp dựa trên sự phát triển, khác biệt cá nhân, và mối quan hệ/ Cùng chơi với trẻ	Developmental, Individual Differences, Relationship-based Approach (DIR)/ Floor Time

Phân Tích Hành Vi Ứng Dụng (ABA)

- Hành vi được củng cố sẽ được lặp lại nhiều hơn hành vi không được quan tâm.
- Các nhiệm vụ được chia thành những phần ngắn và đơn giản, củng cố mỗi bước.

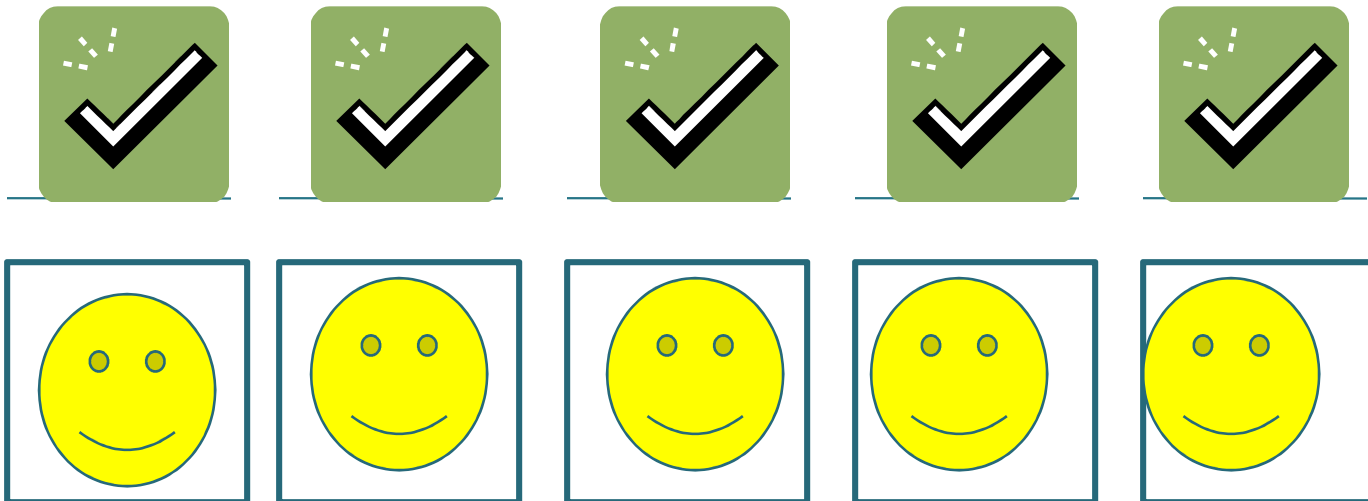
Trường hợp
đi trước

Hành động
đáp ứng

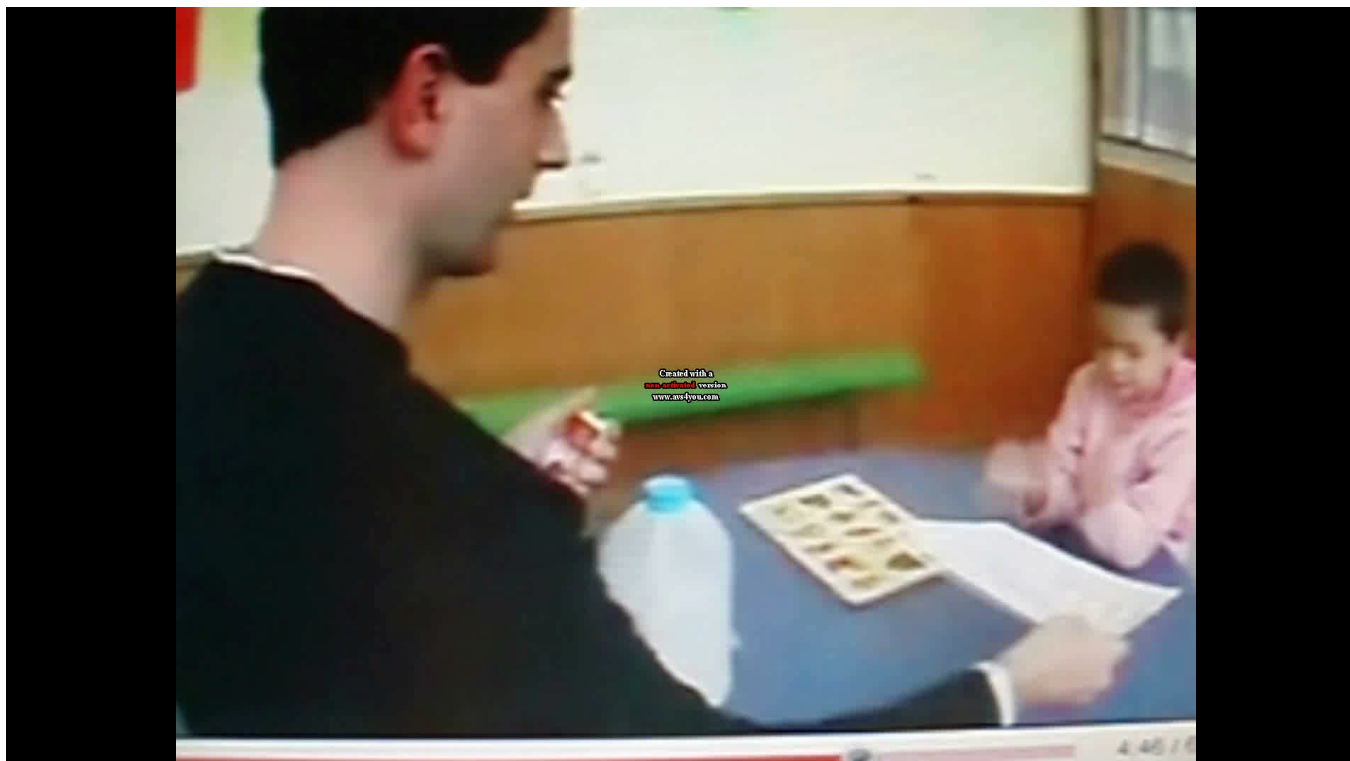
Hậu quả
Củng Cố

Chương Trình Củng Cố Ổn Định

- Củng cố liên tục để tập kỹ năng mới
- Cần thận - củng cố nhiều lần quá có thể làm trẻ giảm thích thú
- Có thể củng cố sau mỗi lần hoặc sau một số lần ổn định

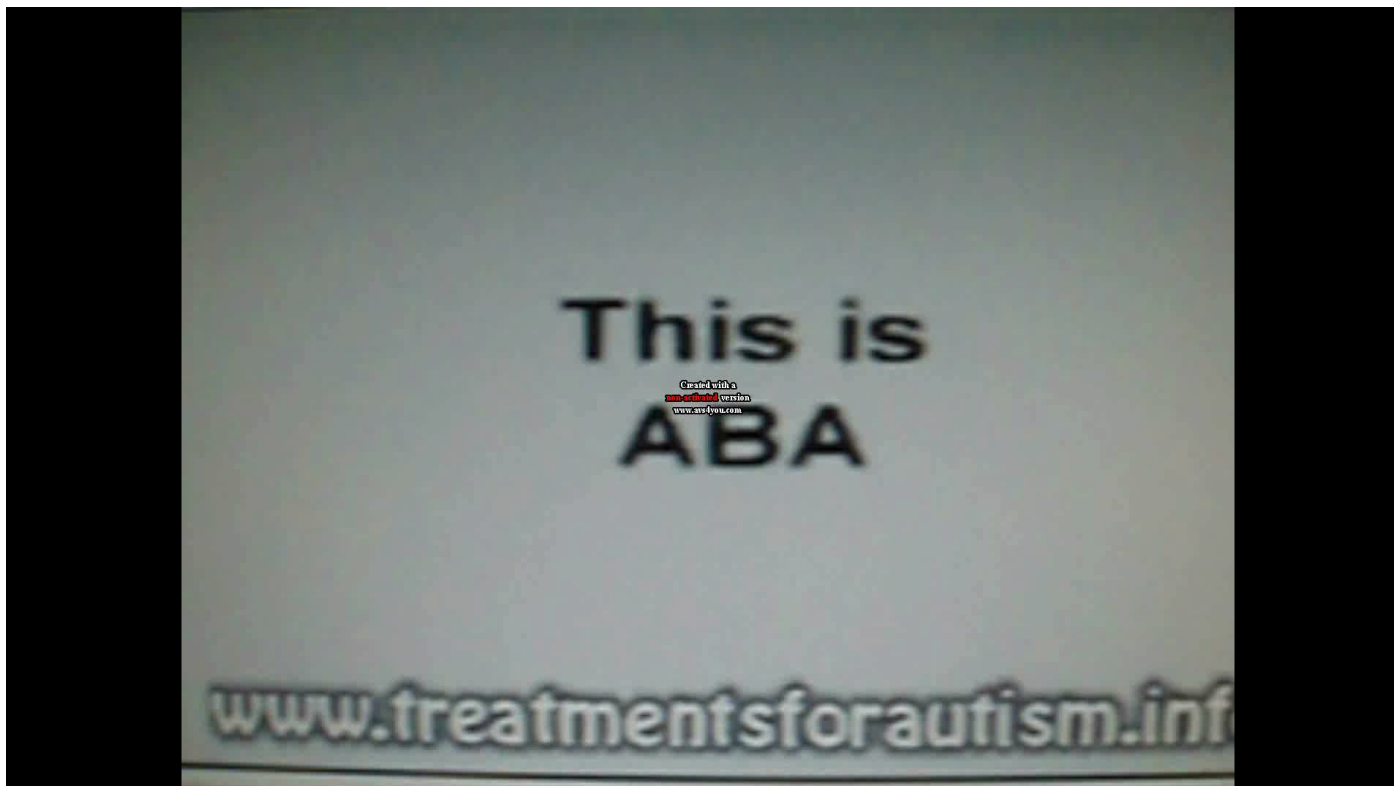
Củng Cố Ổn Định

<http://www.youtube.com/watch?v=mUQg0WNLQuA&feature=related>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Phân Tích Hành Vi Ứng Dụng (ABA)

<http://www.youtube.com/watch?v=im04U9Be4mA>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Phân Tích Hành Vi Ứng Dụng (ABA)

Ưu điểm

- Có kết quả ổn định khi dạy những kỹ năng và hành vi mới cho trẻ tự kỷ
- Cách dạy rõ ràng
- Chia nhiệm vụ thành phần nhỏ, đơn giản

Khuyết điểm

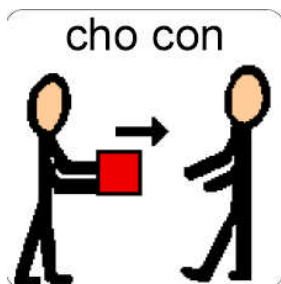
- Cần nhiều thì giờ (30-40 giờ/tuần)
- Ảnh hưởng đến thời gian với gia đình
- Không giúp trẻ tự kỷ đáp ứng với hoàn cảnh mới
- Rất khó khái quát hoá kỹ năng học qua ABA

Picture Exchange Communication System (PECS)

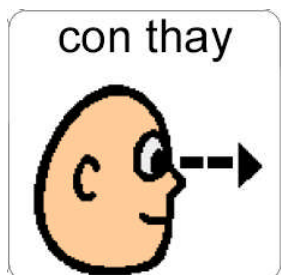
- Hệ thống giao tiếp bằng trao đổi tranh
- Được nhà tâm lý nhi đồng Andrew Bondy và nhà âm ngữ trị liệu Lori Frost đề ra trong Chương Trình Tự Kỷ Delaware
- Liên kết việc giao tiếp với sự hoàn thành

6 giai đoạn của PECS

- 1-3. Khi trẻ muốn đồ vật gì và có tranh của đồ vật đó trước mặt, trẻ sẽ lấy tranh, đưa và bỏ vào tay của người giao tiếp.

- 4-6 Khi được hỏi ‘Con muốn gì?’, trẻ sẽ trả lời bằng cách xếp hình làm thành câu và bỏ trong tay của người giao tiếp.

- 6a. Khi được hỏi ‘Con thấy gì?’, trẻ sẽ trả lời bằng cách xếp câu có tranh ‘con thấy’ + tranh đồ vật và đưa cho người giao tiếp.

Nguyên Tắc PECS

- Không có sự gợi ý bằng lời nói.
- Mỗi buổi PECS gồm khoảng 30-40 cơ hội tập giao tiếp theo các giai đoạn.
- Giúp trẻ khái quát hóa bằng cách sử dụng những củng cố khác nhau (thức ăn, trò chơi, v.v.).
- Làm cho tranh phù hợp với khả năng sử dụng tay của trẻ (to, nhỏ, ép nhựa ...).

Nguyên Tắc PECS:

- Để giúp cho việc giao tiếp tự nhiên hơn, chương trình PECS gồm hai người trị liệu, một người phía trước trẻ (người đối tượng) và người phía sau trẻ (người gợi ý).
- Hai người huấn luyện nên thay phiên làm đối tượng giao tiếp và người gợi ý cơ thể.

Vai Trò Hai Người Trị Liệu

Đối tượng giao tiếp

- Lôi cuốn trẻ giao tiếp
- Cùng cố trẻ trong nửa giây bằng cách đưa đồ vật ngay sau khi trẻ bỏ tranh trong tay
- Vừa khen vừa đưa đồ vật

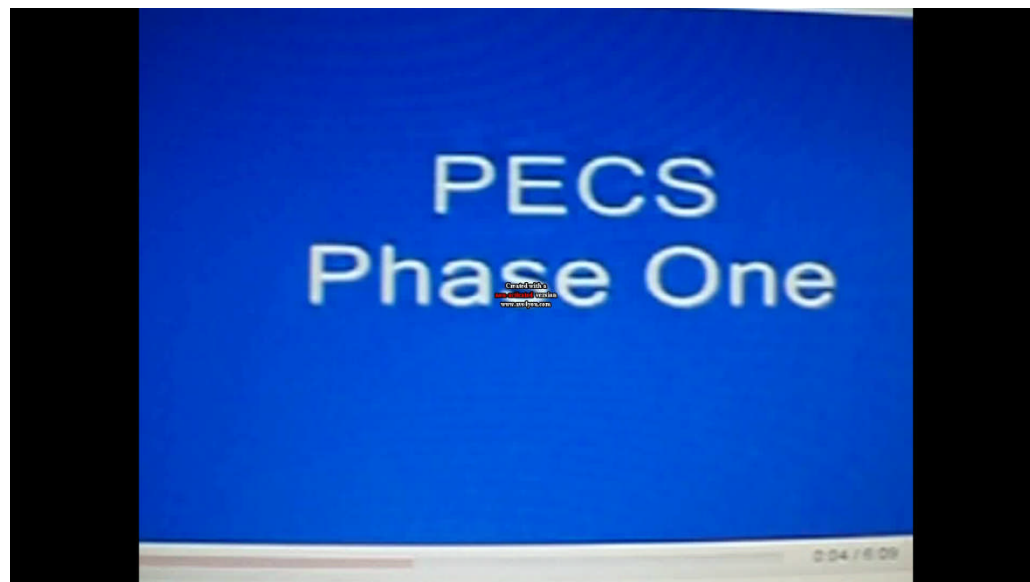
Người gợi ý

- Đợi đến khi trẻ tự tham gia hoạt động
- Gợi ý cơ thể để giúp trẻ đưa tranh tới đối tượng giao tiếp
- Giảm dần sự gợi ý một cách hệ thống

Giai Đoạn 1: Làm Sao Để Giao Tiếp

- Trẻ bình thường học cách giao tiếp một cách tự nhiên. Đôi lúc trẻ khuyết tật cần được chỉ làm sao để giao tiếp.
- Khi trẻ thấy đồ vật thích thú, trẻ lấy tranh, đưa cho đối tượng giao tiếp, và bỏ tranh vào tay của đối tượng giao tiếp.

PECS: Giai Đoạn 1

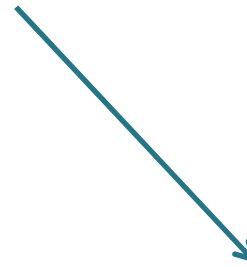
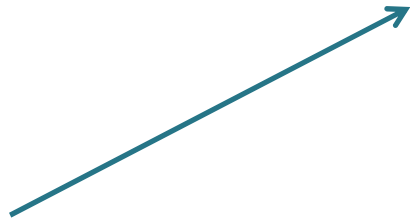
<http://www.youtube.com/watch?v=mUQg0WNLQuA&feature=related>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Giai Đoạn 2: Khoảng Cách & Kiên Trì

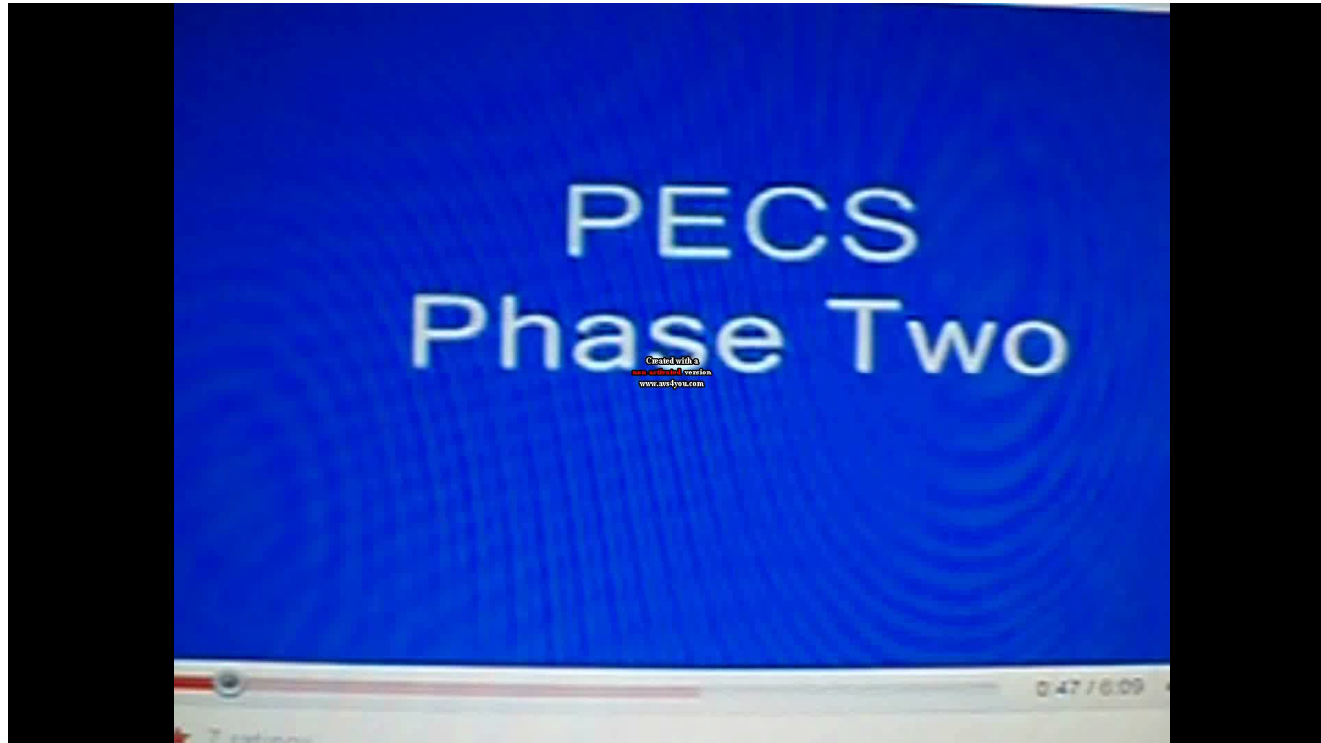
- Trẻ tìm cuốn tập, lấy tranh ra, đến gần đối tượng giao tiếp, gây sự chú ý, bỏ tranh vào tay của đối tượng
- Trẻ cần học cách giao tiếp khi đối tượng không có trước mặt, hoặc khi người giao tiếp không đáp ứng ngay. Nhiều trẻ không nói lớn được. Vì vậy, giai đoạn 2 dạy sự kiên trì với những hoạt động dần dần khó hơn.

Giai Đoạn 2: Khoảng Cách & Kiên Trì

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

PECS: Giai Đoạn 2

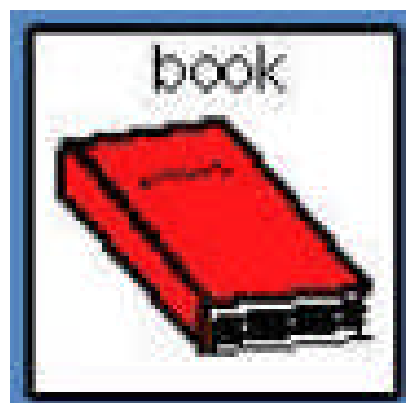

<http://www.youtube.com/watch?v=mUQg0WNLQuA&feature=related>

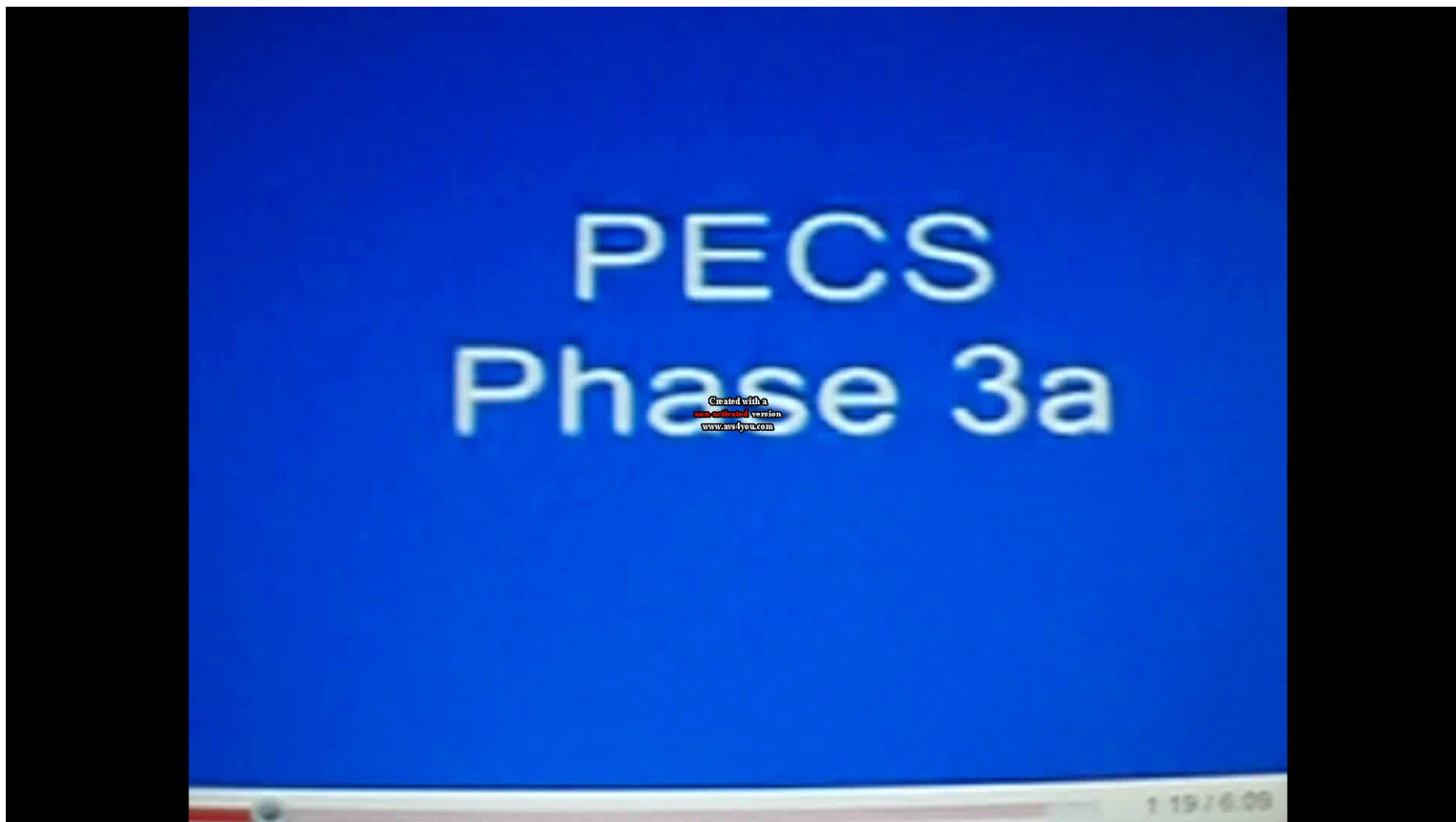
Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Giai Đoạn 3: Phân Biệt Tranh

- Trẻ xin đồ vật bằng cách đến gần cuốn tập, chọn đúng tranh, đến và đưa tranh cho đối tượng giao tiếp.
- Thay đổi người giao tiếp, đồ vật củng cố, và vị trí của tranh ở trên cuốn tập.
- Liên kết tranh với đồ vật/hành động.

PECS: Giai Đoạn 3

<http://www.youtube.com/watch?v=mUQg0WNLQuA&feature=related>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Giai Đoạn 4: Nguyên Câu

- Trẻ xin đồ vật bằng cách xếp hình thành câu.
- Trẻ dính tranh đồ vật trên miếng đặt câu (có tranh 'cho con' sẵn), lấy miếng đặt câu và đưa cho đối tượng giao tiếp. Sau giai đoạn này, trẻ sẽ sử dụng được nhiều hơn 20 tranh và trẻ có thể giao tiếp với nhiều người.

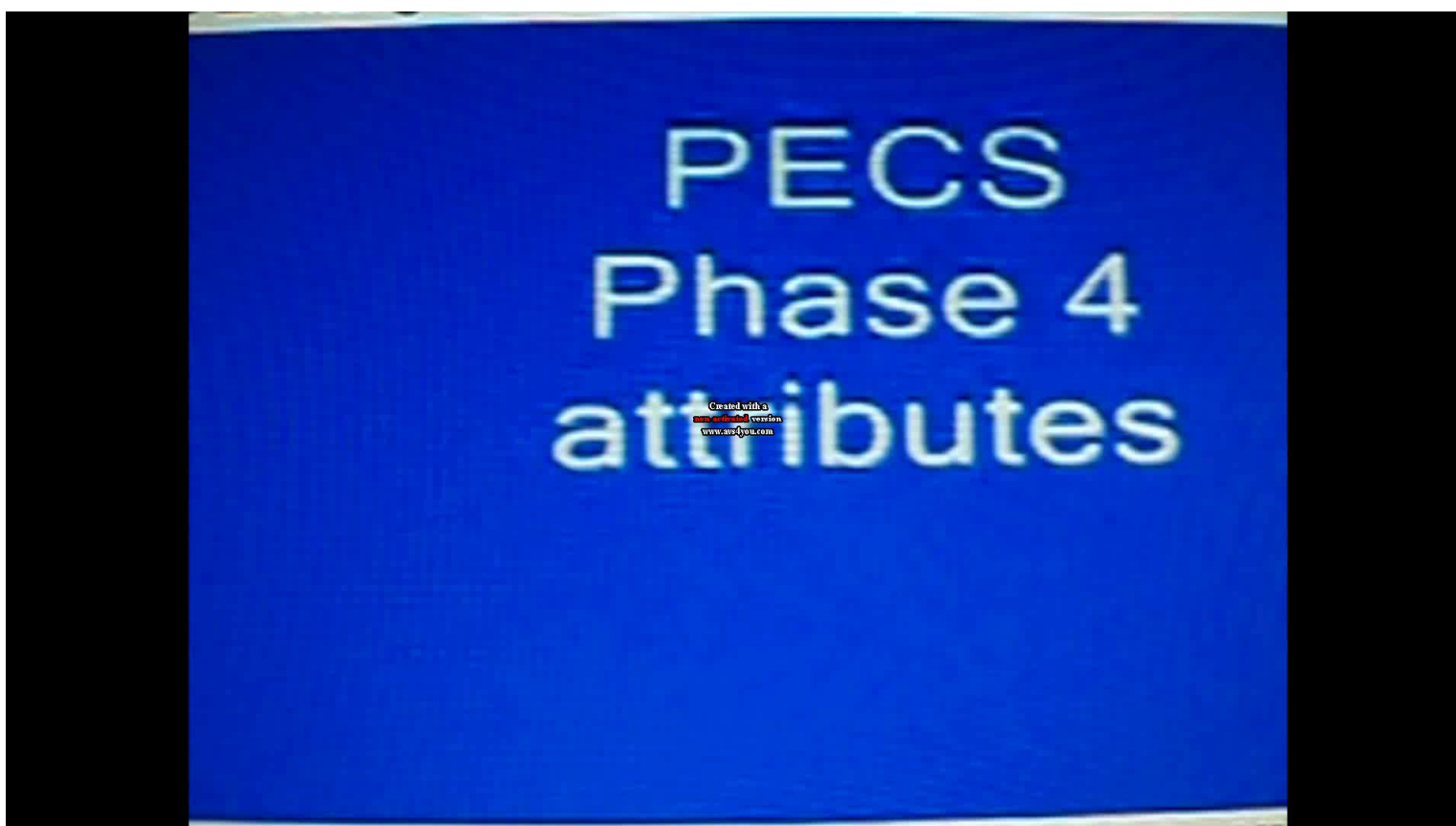

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Giai Đoạn 4: Nguyên Câu

1. Lấy cuốn tập.
2. Lấy ra tranh 'Cho con.'
3. Dính tranh 'Cho con' ở trên cuốn tập.
4. Lấy ra tranh của đồ vật.
5. Dính tranh đồ vật lên miếng đặt câu ở trên cuốn tập, bên tay phải của tranh 'Cho con.'
6. Lấy miếng đặt câu từ trên cuốn tập.
7. Đưa miếng đặt câu cho đối tượng giao tiếp.

PECS: Giai Đoạn 4

<http://www.youtube.com/watch?v=mUQg0WNLQuA&feature=related>

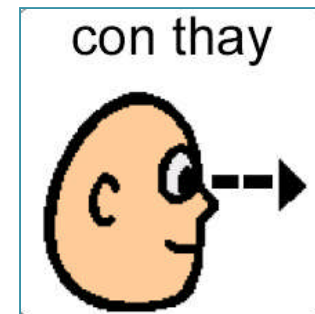
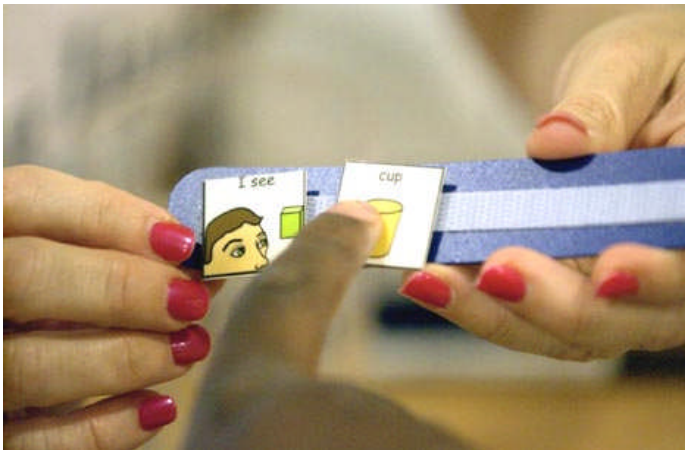
Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Giai Đoạn 5: Trả Lời ‘Con Muốn Gì’

- Giúp trẻ chủ động xin nhiều đồ vật khác nhau và trả lời câu hỏi ‘Con muốn gì?’
- Sau khi trẻ biết trả lời câu hỏi này, giai đoạn 6 sẽ khuyến khích trẻ trả lời thêm những câu hỏi khác. Trẻ đã học được cách xin đồ vật. Sau đây sẽ học cách trả lời câu hỏi.

Giai Đoạn 6: Bình Luận

- Trẻ trả lời câu hỏi ‘Con muốn gì?’ ‘Con thấy gì?’ ‘Con có gì?’ ‘Con nghe gì?’ và ‘Cái gì đây?’. Đồng thời giúp trẻ chủ động xin và tham gia bình luận.
- Nhiều trẻ sẽ không thấy hứng thú khi bình luận. Vì vậy, khi dạy cách bình luận, nên có củng cố bằng lời khen và đồ vật.

PECS

Ưu điểm

- Rõ ràng, cố ý, trẻ chủ động
- Phát triển giao tiếp chức năng nhanh
- Có thể mở rộng trình độ giao tiếp
- Phát triển lời nói

Khuyết điểm

- Cần nhiều thời gian để chuẩn bị tài liệu và hình ảnh
- Tập trung vào khả năng giao tiếp, không bao gồm các lĩnh vực xã hội, vận động, v.v.

Phương Cách Giao Tiếp Và Thay Đổi Hành Vi

Phân tích hành vi ứng dụng	Applied Behavior Analysis (ABA)
Hệ thống giao tiếp bằng trao đổi tranh	Picture Exchange Communication Systems (PECS)
Điều hòa cảm giác	Sensory Integration
Trị liệu những đáp ứng then chốt	Pivotal Response Treatments (PRT)
Phương pháp dựa trên sự phát triển, khác biệt cá nhân, và mối quan hệ/ Cùng chơi với trẻ	Developmental, Individual Differences, Relationship-based Approach (DIR)/ Floor Time

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Điều Hoà Cảm Giác: Sensory Integration

- Điều hòa cảm giác nhằm giúp trẻ bớt nhạy cảm, giúp tổ chức lại cảm giác của trẻ.
- Trẻ tự kỷ có thể quá nhạy cảm, yếu cảm giác, tìm kiếm thêm cảm giác, hoặc yếu kết hợp cảm giác.
- Người hoạt động trị liệu là chuyên gia chính áp dụng phương pháp điều hoà cảm giác.
- Thay vì nhắm trực tiếp đến việc phát triển ngôn ngữ, phương pháp này giúp trẻ tập trung và thực hiện hành vi thích hợp.

Yếu Tố Của điều hoà Cảm Giác

- Nhiều cơ hội rút kinh nghiệm với 5 giác quan.
- Quân bình giữa trật tự và tự do: Vui chơi cũng như làm việc.
- Trẻ tham gia tích cực.
- Môi trường an toàn về mặt vật chất và cảm xúc.
- Mỗi quan hệ tích cực giữa trẻ và người trị liệu.

Phương Cách Giao Tiếp Và Thay Đổi Hành Vi

Tự nhiên ↓	Phân tích hành vi ứng dụng	Applied Behavior Analysis (ABA)
	Hệ thống giao tiếp bằng trao đổi tranh	Picture Exchange Communication Systems (PECS)
	Điều hòa cảm giác	Sensory Integration
	Trị liệu những đáp ứng then chốt	Pivotal Response Treatments (PRT)
	Phương pháp dựa trên sự phát triển, khác biệt cá nhân, và mối quan hệ/ Cùng chơi với trẻ	Developmental, Individual Differences, Relationship-based Approach (DIR)/ Floor Time

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Trị Liệu Những Đáp Ứng Then Chốt (PRT)

- Nhằm mục đích thay đổi 5 lĩnh vực then chốt:
 - Động viên
 - Đáp ứng với nhiều sự gợi ý khác nhau
 - Quản lý/ kiểm soát chính mình
 - Chủ động
 - Đồng cảm
- Người trị liệu chính là phụ huynh.

Đặc Điểm Của Trị Liệu Đáp Ứng Then Chốt (PRT)

- Can thiệp sớm
- Tập nhiều giờ (20 – 45 giờ mỗi tuần)
- Tập trong môi trường tự nhiên
- Tập với gia đình, giáo viên và các bạn
- Chọn mục tiêu theo sự phát triển bình thường

Kỹ Năng Luân phiên

5 lĩnh vực then chốt:

- Chủ động & động viên - theo sở thích của trẻ
- Đáp ứng với nhiều sự gợi ý - trẻ tiếp xúc với nhiều vật liệu
- Quản lý chính mình - chờ đợi đến phiên mình
- Đồng cảm – chung vui

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Cách Giúp Trẻ Luân Phiên

- Luân phiên theo khả năng và sở thích của trẻ

1. Khi đang chơi, cha mẹ nhìn vào mặt trẻ, tỏ ra mong nghe trẻ và đợi
2. Đợi 5-10 giây
3. Đưa ra hình ảnh, đồ vật
4. Đợi thêm 5-10 giây
5. Luân phiên dùm trẻ

Trẻ thích thú và tập trung

Trẻ chủ động

Gợi ý

Trẻ đáp lời đúng

Chưa đúng / Không đáp lời

Củng cố

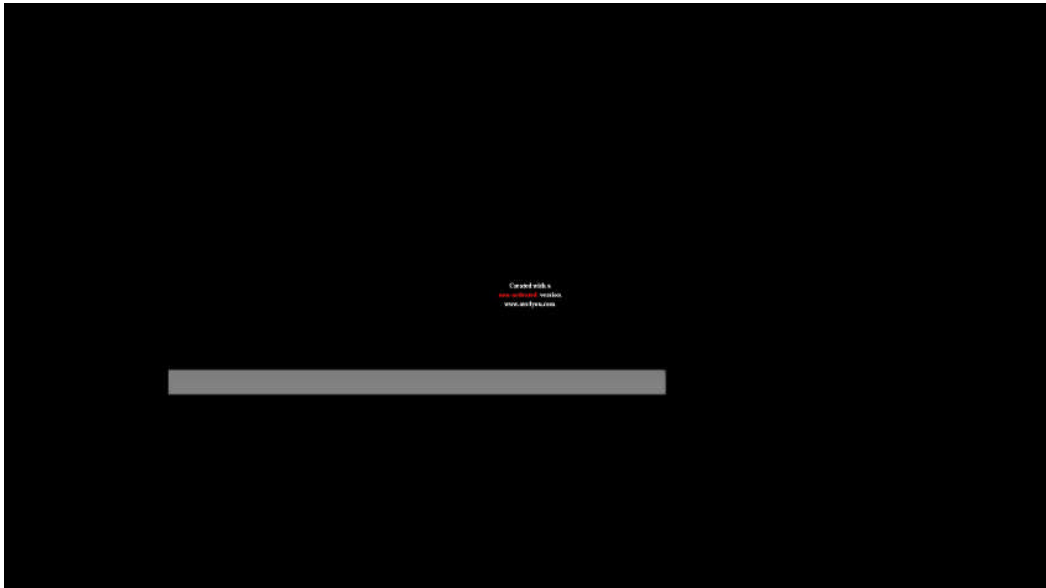
Gợi ý lại

Trẻ đáp ứng

Củng cố

- Gợi ý:
 - a. Yêu cầu trẻ lặp lại
 - b. Đưa ra lựa chọn
 - c. Hỏi trẻ thích gì
 - d. Nhìn và chờ đợi trẻ đáp ứng
- Củng cố: Thêm vào câu của trẻ, cho trẻ đồ vật trẻ yêu cầu

Phương Pháp PRT

<http://www.brookespublishing.com/autism/prt/video.htm>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Hỗ Trợ Việc Giao Tiếp Giữa Trẻ Em

- Phụ huynh cho trẻ tự kỷ mang đồ ăn hay đồ chơi đặc biệt đến trường. Trong giờ chơi, giáo viên giúp trẻ tự kỷ chia sẻ với các trẻ em khác. Giáo viên làm mẫu cho trẻ em đến xin trẻ tự kỷ và chỉ cho trẻ tự kỷ cách chia sẻ.
- Thay vì giúp trẻ trực tiếp, giáo viên gợi ý trẻ tự kỷ đến xin sự giúp đỡ của bạn trong lớp để mở hộp, rót nước, v.v.
- Giúp trẻ tự kỷ chỉ đến đồ chơi để kêu gọi bạn cùng chơi.
- Chọn ‘người chị’ từ lớp lớn hơn đến chơi với trẻ tự kỷ để có thêm người giao tiếp.
- Chỉ cho trẻ tự kỷ làm quen với trò chơi mới. Hôm sau, đưa trò chơi mới ra và giúp trẻ tự kỷ chỉ cho các bạn cách chơi.
- Tập cho trẻ tự kỷ cách chào hỏi khi gặp gỡ người khác.
Dạy trẻ biết chào mọi người và củng cố ngay.

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)

Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Phương Cách Giao Tiếp Và Thay Đổi Hành Vi

Phân tích hành vi ứng dụng	Applied Behavior Analysis (ABA)
Hệ thống giao tiếp bằng trao đổi tranh	Picture Exchange Communication Systems (PECS)
Điều hòa cảm giác	Sensory Integration
Trị liệu những đáp ứng then chốt	Pivotal Response Treatments (PRT)
Phương pháp dựa trên sự phát triển, khác biệt cá nhân, và mối quan hệ/ Cùng chơi với trẻ	Developmental, Individual Differences, Relationship-based Approach (DIR)/ Floor Time

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)

Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

DIR/ Cùng Chơi Với Trẻ (Floor Time)

- Do 2 bác sĩ tâm lý nhi đồng Stanley Greenspan và Serena Weider đề ra
- Chương trình gồm ba yếu tố
 - Developmental: Dựa trên sự phát triển cảm xúc
 - Individual Differences: Khác biệt cá nhân
 - Relationship-based: Dựa trên mối quan hệ

DIR: Developmental Dựa Trên Sự Phát Triển Cảm Xúc

- Những giai đoạn phát triển cảm xúc gồm:
 - Tự điều chỉnh và quan tâm đến xã hội
 - Sự thân mật
 - Giao tiếp hai chiều
 - Cảm xúc
 - Suy nghĩ về cảm xúc

DIR: Individual Differences: Khác Biệt Cá Nhân

- Tùy theo khả năng cá nhân:
 - Sử dụng cử chỉ
 - Giao tiếp không lời
 - Hiểu và nói ngôn ngữ
 - Tiến hành vận động
 - Phản ứng cảm giác

DIR: Relationship-based Dựa Trên Mối Quan Hệ

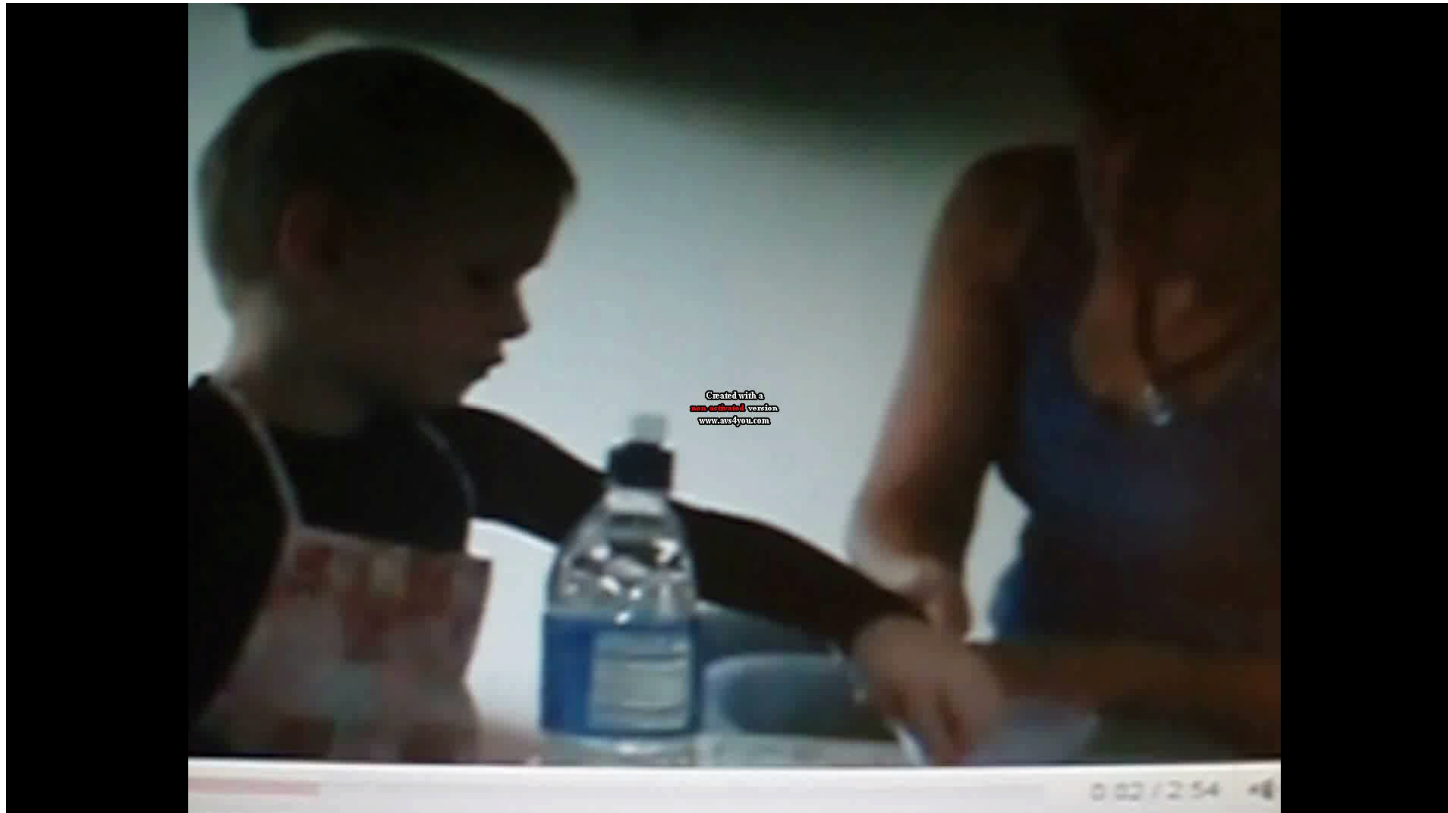
- Nhằm phát triển cảm xúc thay vì phát triển trí tuệ
- Năm giai đoạn phát triển cảm xúc là nền tảng cho việc học hỏi sau này.

Chương trình DIR

Cùng Chơi Với Trẻ (Floor Time)

- Phụ huynh cùng chơi với trẻ tổng cộng từ 3 đến 5 tiếng mỗi ngày, mỗi lần chơi khoảng 20-30 phút.
- Phụ huynh phân tích và thay đổi vật liệu và phương pháp theo trình độ cảm xúc của trẻ.
- Phụ huynh không phải chỉ làm theo ý trẻ mà còn tham gia vào việc tương tác.
- Nhà âm ngữ trị liệu, hoạt động trị liệu, vật lý trị liệu, giáo viên, và tâm lý cùng hỗ trợ về những lĩnh vực đặc biệt.

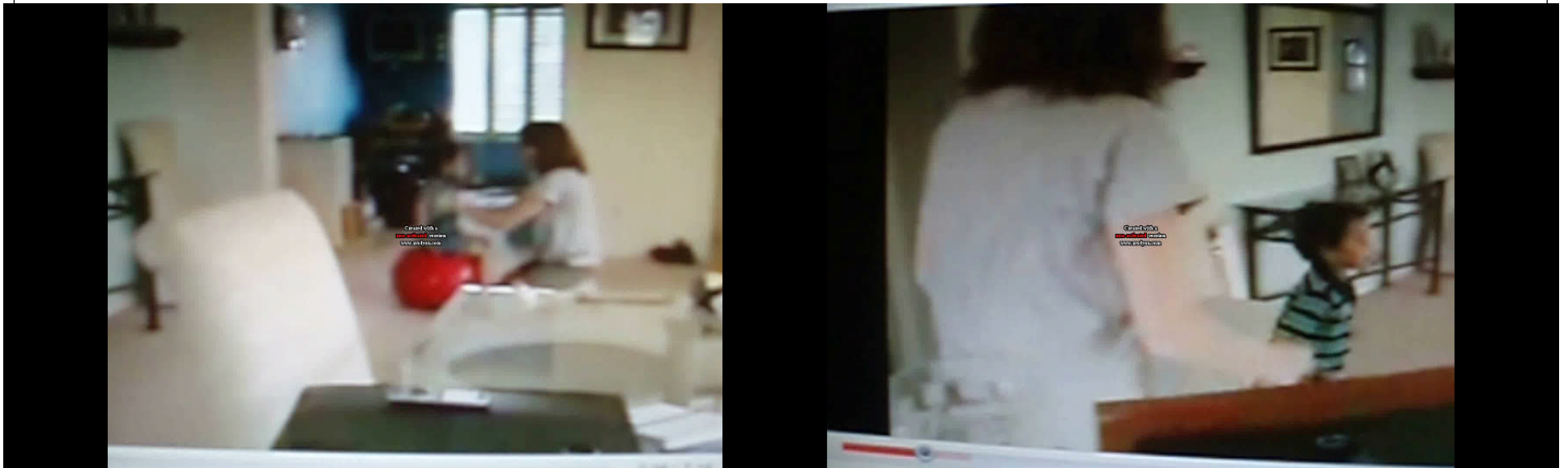
Phương Pháp Cùng Chơi Với Trẻ

<http://www.youtube.com/watch?v=mcVNGMGMOU>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

Phương Pháp Cùng Chơi Với Trẻ

<http://www.youtube.com/watch?v=vQW4TncfP7g&feature=related>

Dự án Giáo dục Đại học II (TRIG)
Khoa Giáo dục Đặc biệt - Trường ĐHSP Hà Nội

DIR/ Cùng chơi với trẻ (Floor Time)

Ưu điểm

- Nhằm phát triển cảm xúc thay vì phát triển trí tuệ
- Khuyến khích trẻ chủ động tương tác
- Phụ huynh đóng vai trò chính trong việc trị liệu

Khuyết điểm

- Không dạy cách học theo yêu cầu của người lớn
- Hơi khó tương tác ban đầu với trẻ

Kết Luận

- Không có một phương pháp nào phù hợp cho tất cả trẻ em tự kỷ. Thường có sự kết hợp của nhiều phương pháp khác nhau.
- Tuy có những đặc điểm giống nhau, nhưng mỗi trẻ tự kỷ là một trường hợp độc đáo, có tính nét riêng biệt.
- Bước đầu quan trọng nhất là hiểu biết trẻ (sở thích, thói quen, hành vi, v.v.). Sau đó mới có thể áp dụng phương pháp phù hợp.

Kết Luận

- Nhiều phương pháp trị liệu tự kỷ, cũng như phương pháp trị liệu ngôn ngữ, nhấn mạnh về mặt xã hội và gợi ý thị giác (hình ảnh).
- Tuy có nhiều phương pháp trị liệu tự kỷ, các phương pháp đều nhấn mạnh:
 - Vai trò quan trọng của phụ huynh
 - Hiểu sở thích của trẻ
 - Tương tác ở mức độ giao tiếp của trẻ
 - Tạo nhiều cơ hội cho trẻ chủ động giao tiếp
 - Chờ đợi trẻ đáp ứng
 - củng cố bằng lời, nụ cười, và đồ vật trẻ thích

Kết Luận

- Đối với trẻ em tự kỷ, lĩnh vực quan trọng nhất trong việc giao tiếp là tương tác xã hội. Đặc điểm chính của việc trị liệu ngôn ngữ cho trẻ tự kỷ là giúp trẻ chủ động giao tiếp, chú ý chung, và luân phiên.